

Genealogiskt symposium

Lag och rätt

5 september 2021

Riddarhuset
Ett historiskt arv

GENEALOGISKA FÖRENINGEN
Riksförening för släktforskning

Omslagsbilden: En av hjälmprydnaderna i grevliga ätten Schlippenbachs vapen, fastställt 1654, utgörs av en lagerbekransad jungfru som håller en krona i den ena handen och vågskålar i den andra. En sådan figur, fast med svärd i stället för krona och försedd med ögonbindel (symboliserande opartiskhet) är den gestalt som Justitia, Rättvisan, brukar uppträda i inom konsten. Utöver att ge den möjliga associationen till lag och rätt är jungfrun i det här fallet en av flera bildliga referenser i Christoph Carl Schlippenbachs vapen till hans behjälplighet emot drottning Kristina i de förhandlingar som föregick hennes abdikation. I målningen av vapnet i Riddarhussalen har jungfrun blicken fäst på ett janushuvud i vapnets mellersta hjälmprydnad. Den romerske guden Janus har två ansikten, ett vänt mot dåtiden och ett blickar mot framtiden. Foto: Gabriel Hildebrand.

Program

Moderator: Michael Lundholm, Vällingby. Född 1959. Professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Kassör i Genealogiska Föreningen, redaktör för *Svensk Genealogisk Tidskrift* (SGT). Har tidigare publicerat arbeten i bl.a. *SGT*, *Släkt och Hävd*, *Släktforskarnas årsbok* samt *Släkthistoriskt forum*. Mottagare av Viktor Örnbergs hederspris 2018.

Michael Lundholm

10.05 Martin Sunnqvist: Ätten och rätten – det adliga släktbegreppet.

»Sveriges ridderskap och adel utgöres av de grevliga, friherrliga och adliga ätter, som på riddarhuset äro introducerade.« Men hur definieras en »ätt« rättsligt sett, och styrs definitionen av adelsbrevet eller riddarhusordningen? Det agnatiska släktbegreppet har sina rötter i antikens Rom och har genom den romerska rätten spridit sig över Europa. Till Sverige kom detta släktbegrepp på 1500-talet och ersatte då medeltidens friare sätt att uppfatta släktförhållanden. Det har sedan varit gällande under århundradena men har kommit att ifrågasatts under de senaste decennierna. Martin Sunnqvist är docent i rättshistoria vid Lunds universitet och sysslar också med heraldik och släktforskning.

Martin Sunnqvist

10.35 Kirsi Salonen: Fromma begäran och oäkta äkten-skap – svenskt frälse inför det påvliga penitentiariet-ämbetet under senmedeltiden.

Det påvliga penitentiariatet var ett av de medeltida påvliga ämbeten som behandlade och beviljade syndaförlåtelser och särskilda tillstånd för kristna, vilka i dessa ärenden vände sig till påven. Under senmedeltiden vände sig c. 450 personer från Sverige (inkl. nutidens Finland) till penitentiariatet. Eftersom det var dyrt att göra en ansökan till påven, tillhörde många av penitentiariatämbetets klienter det svenska frälset. Mitt föredrag handlar om innehållet i de ansökningar som svenska frälsemän och kvinnor har sänt till Rom. Bland de som ansökte finns kända personer såsom Sten Sture den äldre och hans maka Ingeborg Åkesdotter (Tott). Kirsi Salonen är professor i historia vid Åbo universitet och specialist på senmedeltidens kyrkohistoria och rättshistoria.

Kirsi Salonen

11.20 Elsa Trolle Önnerfors: Om hovrätterna som adelns domstol och om testamentsmålen.

Elsa Trolle Önnerfors är docent och universitetslektor i rättshistoria vid Lunds universitet. Hon disputerade 2010 på avhandlingen »Justitia et Prudentia: rättsbildning genom rättstillämpning – Svea hovrätt och testamentsmålen 1640–1690«.

Antalet testamenten ökade kraftigt i Sverige under andra hälften av 1600-talet, och inte minst den alltmer förmögna adeln utnyttjade testamentet som en rättslig strategi för att hålla egendomarna samlade inom familjen. Det medförde också att antalet testamentstvister blev allt fler och hamnade hos hovrätten som var första domstolsinstans för adeln under 1600-talet.

Även i senare forskningsprojekt har Elsa Trolle Önnerfors återkommit till 1600-talet och framför allt hovrätternas dömande verksamhet, senast i samband med att Svea hovrätt firade sitt 400-årsjubileum 2014 där hon undersökte hovrättens roll som första domstolsinstans för adeln och vilka mål som adelsmän och adelskvinnor oftast var inblandade i.

Elsa Trolle Önnerfors

11.50 Martin Dackling: Att konservera godsens vid släkten – svenska fideikommiss under 400 år.

Sverige har haft fideikommiss i snart 400 år men trots det saknas i stor utsträckning kännedom om såväl fideikommissinstitutionen i sig som de enskilda godsens. Varför bildades fideikommiss, hur förvaltades de och hur har de avvecklats? Det är frågor som ett nystartat forskningsprojekt om fideikommiss i Sverige söker besvara. Projektet leds av Martin Dackling, docent i historia vid Lunds universitet, och involverar även historikerna Brita Planck, Göran Ulväng och Magnus Bergman.

Martin Dackling

12.35 Göran Mörner: Allt du vill veta om §37-ätter men inte vågar fråga.

Begreppet »§37-ätt« om en svensk adlig ätt brukar ofta nämnas men många kan inte enkelt förklara vad det innebär. Vem är egentligen adlig – och vem har »rätt till namnet«? Hur ärvs adelskapet i sådan ätt? Kan någon annan än huvudmannen representera en sådan ätt på adelsmötet som äger rum vart tredje år? Skall man kanske använda termen »släkt« i stället för »ätt«? Hur tituleras maken till en man tillhörande en §37-ätt? Vad är skillnaden mellan det relativt okända begreppet »primogeniturätt« och §37-ätt? Jag skall även berätta om ett nyligen upptäckt undantag från villkoren i §37 i 1809 års regeringsform.

Göran Mörner är riddarhusgenealog sedan år 2010.

Göran Mörner

13.05 Christian Pfeiff: Riddarhusets stiftelser.

Christian Pfeiff, advokat i Stockholm. Sedan flera år är Christian ledamot av riddarhusdirektionen där han tillsammans med de andra juristerna i direktionen bl.a. har ansvaret för Riddarhusets arbete med de utdelningar som varje år görs från de stiftelser som Riddarhuset förvaltar. Arbetet med stiftelserna omfattar tolkning och tillämpning av de statuter som många gånger skrevs då samhället såg annorlunda ut och då företeelser och begrepp hade en annan innebörd än idag. Arbetet innefattar även genealogi och då särskilt med beaktande av de regler som är förknippade med t.ex. adelskap och ättetillhörighet.

Christian Pfeiff

Riddarhuset

Ett historiskt arv

Byggnaden uppfördes 1641–1674 och var samlingslokal för Sveriges ridderskap och adel under riksdagarna, numera är den det för adelsmötet som hålls vart tredje år. Arbetet för de 11 anställda i huset har att göra med förvaltning av adelns gemensamma tillgångar, beredning av stipendier och understöd, anordnande av evenemang. Palatset används flitigt för föredrag och konserter. På www.riddarhuset.se kan du anmäla om du vill få löpande information om sådana.

Riddarhusets genealogiska avdelning består av sex personer (varav flera också har andra arbetsuppgifter). Arbetet består av att sköta stamtavlorna som omfattar ungefär 330 000 personer, döda och levande, och att ge ut adelskalendern. Denna utkommer var tredje år och ger en aktuell översikt av de ungefär 27 000 personer som i dag tillhör de 659 fortlevande ätter som utgör den på Riddarhuset introducerade svenska adeln.

Fyra personer arbetar med en revidering av stamtavlorna som ska publiceras 2025. Magnus Bäckmark är ansvarig för det projektet – kontakta gärna honom om du i arkivkällor har stött på information som kan utgöra

tillägg och rättelser till stamtavlorna, vilka är utgivna i tryck senast i Elgenstiernas ättartavlor (1925–1936) med supplement (2008).

Nyligen har Riddarhuset digitaliserat sin porträttsamling – på hemsidan kan du söka bland tusentals bilder. I de flesta fall rör det sig om porträttfotografier.

Exempel på produkter som kan beställas i webbutiken på www.riddarhuset.se:

- *Riddarhusets vapensköldar* (2019). Med kassett 2 100 kr, utan 1 800 kr.
- *Äldre svenska frälsesläkter* (1957–). 300 kr per häfte, komplett serie (5 häften) 1 200 kr.
- *Sveriges Adelskalender* 2019. 450 kr (förut 890 kr).
- Färgfotografi av valfri vapenplåt. 300 kr. (Erhålls på köpet vid köp av någon annan produkt denna månad ut om du skriver »symposium« i rutan benämnd »Anteckningar« under »Kassa« när du ska betala!)
- *Arte et Marte*, Riddarhusets tidskrift, 2 nr/år. Årsprenumeration 200 kr inom Sverige.

Priser exklusive frakt.

GENEALOGISKA FÖRENINGEN

Riksförening för släktforskning

GF:s Arkiv och Bibliotek i Sundbyberg är ett av landets största med genealogisk litteratur och innehåller exempelvis många otryckta släktutredningar som inte finns någon annanstans. I lokalerna finns också datorer som har flertalet av de mest använda abonnemangen samt flera viktiga databaser. Medlemskap kan köpas i vår butik på www.genealogi.net. Medlemskap för resten av 2021 kostar 100 kr under släktforskardagarna 11–12 september (mässerbjudande). Därefter kostar det 150 kr.

GF, grundat 1933, arbetar med att fylla på sitt digitala arkiv och sökbara namndatabaser, till exempel med inrikes pass från 1800-talet och skolmatriklar. Ambitionen är att skapa ett generalregister för elever som har varit intagna i huvudsak på högre allmänna läroverk i riket och som återfinns i skolans matriklar.

GF anordnar släktforskarkafeér och temamöten, för närvarande via Zoom. Alla föredrag filmas och publiceras för medlemmarna på hemsidan. GF erbjuder även uppdragsforskning: kontakta research@genealogi.net med din fråga.

Medlemstidskriften *Släkt och Hävd* utkommer med fyra häften per år och

prenumerationstidskriften *Svensk Genealogisk Tidskrift* med två.

Exempel på produkter som kan beställas i webbutiken:

- *Elgenstiernas Ättartavlor 2018* (på USB-minne). Niobandsverket från 1925–1936 med supplementet i två band från 2008. 495 kr (medlemspris 295 kr).
- *Johan Bures Släktbok* (2014, på USB-minne). Johan Bures handskrift från 1600-talets början med ca 3 000 personer. Avfotograferad, med kommentar, sökfunktioner och artiklar som belyser materialet. 400 kr (medlemspris 300 kr).
- *Svensk Genealogisk Tidskrift 2007–2020* (nedladdningsbar produkt). De 14 första årgångarna i form av pdf-filer, ca 1 900 sidor släktforskning. 400 kr (medlemspris 300 kr).
- *Släkt och Hävd*, 3, 1934–2019 (nedladdningsbar produkt). *Släkt och Hävd* började utkomma 1950. Här medföljer också föregångaren, *Genealogiska Föreningens Medlemsblad* (1934–1949). 190 pdf-filer som är indexerade så att man kan söka i fritext i samtliga nummer samtidigt. 500 kr (medlemspris 400 kr).

Vågskålar är en träffande symbol för rättsskipning; faktorer som talar både för och emot ska vägas noggrant mot varandra innan domen faller. Här är vågbalken krönt av en krona i ett av fälten i adliga ätten Löwenhielms vapensköld, fastställd 1725, i den målning av vapnet som finns i Riddarhussalen. Den adlade, Gudmund Nordberg, var assessor i Göta hovrätt. Foto: Gabriel Hildebrand.